

Politická participace

- aktivity soukromých osob, kterými se snaží ovlivnit nebo podpořit vládu a politiku
- dělení participace
  - konvenční – obvyklé zapojení občanů do dění v politice (účast ve volbách, sepisování petic, zakládání občanských sdružení, vstup do politické strany, účast na demonstraci)
  - nekonvenční – neobvyklé chování, které se staví na odpor vládě; využívá prostředků, které jsou na hranici zákona (účast na nezákonných stávkách a demonstracích, neplacení daní, střety s policií, ničení majetku)
- faktory ovlivňující politickou socializaci člověka – rodina, média, škola, přátelé
- politické strany
  - dobrovolné organizace občanů; odděleny od státu, usilují o získání moci
  - chtějí podporu voličů, aby byli zvoleni do orgánů místní samosprávy a do zákonodárných sborů (parlamentní volby)
  - založení – minimálně 3 fyzické osoby starší 18 let, tisíc podpisů
  - nikdo nemůže být členem více politických stran; členství je dobrovolné
  - každá strana má svůj organizační řád (stanovy) – programové zásady, název, sídlo a způsob volby stranických orgánů
  - zánik – sloučením s jiným subjektem, na základě svého dobrovolného rozpuštění nebo rozhodnutím soudu
- funkce politických stran
  - zprostředkovatelská – most mezi lidmi a vládou, navrhuje kandidáty
  - integrační – slouží k soustředění zájmů
  - socializační – učí hrát polit. role, dosáhnout kompromisu, uzavřít koalici apod.
  - mobilizační – vyzývá občany k účasti
  - rekrutivní – slouží k výběru politických elit
  - ústavní – skrze strany je sestavována vláda

Politické strany

- klasifikace
  - podle místa v politickém spektru
    - pravice – minimalizace zásahů státu do ekonomiky
    - levice – sociálně založené, usilují u sociální jistoty pro občany
    - střed – kompromis mezi levicovými a pravicovými stranami
    - antisystémové (extrémistické strany) – odmítají daný systém, snaží se jej narušit
  - podle charakteru členství
    - masové – členství je otevřené každému, pro stranu z něj plynou finanční prostředky
    - kádrové – strana si své členy vybírá sama a tím si zajišťuje jejich loajalitu (silně centralizované strany v totalitních režimech, např. KSČ)
    - oddaných – strany soustředěné kolem jednoho vůdce (NSDAP v nacistickém Německu)

- podle šířky spektra
  - strany ideologicky úzké – oslovují jen úzkou skupinu voličů, např. katolíky, zemědělce...
  - catch-all strany – usilují o podporu všech částí společnosti, oslovují všechny sociální skupiny
- z hlediska postoje ke stávající vládní moci
  - vládní
  - opoziční – parlamentní (nad 5 % hlasů), mimoparlamentní
- stranický systém = vzájemné působení polit. stran v konkrétním politickém systému
  - systém jedné strany – totalitní systémy, kde neomezeně vládne jedna strana
  - systém s dominantní stranou – 1 strana pravidelně získává kolem 40 % hlasů
  - systém dvou stran – dvě stejně silné strany, které se pravidelně střídají u moci
  - systém více stran – zde jsou typické vládní koalice
- hlavní politické strany v České republice
  - ČSSD (Česká strana sociálně demokratická)
    - levicová strana
    - první porevoluční předseda Miloš Zeman, nyní Jan Hamáček
  - ODS (Občanská demokratická strana)
    - pravicová strana
    - vznik po rozpadu Občanského fóra
    - zakladatel a první předseda Václav Klaus st., nyní Petr Fiala
  - KDU-ČSL (Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová)
    - typicky středová strana
    - první porevoluční předseda Josef Lux, nyní Marek Výborný
  - KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy)
    - navazuje na předrevoluční KSČ
    - silně levicová strana, některé její proudy stále tíhnou k odkazu předlistopadové KSČ
    - malý koaliční potenciál – ve sněmovně byla dlouho v izolaci
    - předseda Vojtěch Filip
  - TOP 09
    - mladá strana založená v roce 2009
    - vznikla odloučením některých politiků od KDU-ČSL
    - pravicová strana, silně proevropská
    - prvním předsedou Karel Schwarzenberg
  - ANO 2011
    - založeno Andrejem Babišem v roce 2012
  - Česká pirátská strana
  - Starostové a nezávislí
  - Svoboda a přímá demokracie

Demokracie

- z řeckého demos = lid, kratos = vláda
- vláda lidu
- řecké městské státy (polis, např. Athény)
  - 6.–4. století př. n. l.
  - svobodní občané se podíleli na rozhodování hlasováním (přímá demokracie)
  - 40 jednání ročně, předsedající se losovali, soudci se volili
  - otroci občany nebyli, na veřejné správě se nepodíleli
- Perikles – athénský politik, významně se zasloužil o rozvoj demokracie v Aténách, zapojil do rozhodování svobodné občany z chudších vrstev (otroci se rozhodování neúčastnili)
- rysy demokratického státu
  - státní moc je odvozena od suverenity lidu; pravidelné svobodné volby
  - stát slouží lidu, nikoli lid státu; dodržování lidských práv a svobod
  - právní stát = vláda práva = rovnost před zákonem
  - dělba státní moci → moc zákonodárná, výkonná, soudní
  - nezávislé soudy; svobodný vznik a konkurence politických stran
  - vláda většiny, ale i důsledná ochrana práv menšin
  - fungující občanská společnost; decentralizace státní správy a samosprávy
  - ochrana soukromého vlastnictví a svoboda podnikání
  - sociální spravedlnost (udržet únosnou míru sociální nerovnosti)
  - nezávislé veřejné mínění
- základní formy demokracie
  - zastupitelská (nepřímá) – rozhodují zástupci zvolení občany
  - přímá – rozhodují přímo všichni občané
    - referendum – voliči hlasují o dané otázce, rozhodnutí činí sami
    - plebiscit – hlasování obyvatel o osamostatnění území, nebo připojení k jinému státu; jednorázové rozhodnutí nezakotvené zákonem
    - iniciativa – právo občanů iniciovat nebo dokonce navrhnout zákony či vyhlásit referendum; musí sepsat petici a nasbírat určitý počet podpisů
    - odvolání – reprezentantů nebo jiných volených úředníků; nutná petice
- občan a právo v demokratickém státu – zásady
  - vláda zákona – rovnost před zákonem
  - presumpce neviny – vinu stanoví soud
  - zákaz retroaktivity – nelze zpětně uplatňovat zákon
  - právní stát
  - právo na soudní ochranu
    - právo odepřít výpověď
    - nikdo nesmí být zadržen bez písemného obvinění
    - o vině a trestu může rozhodovat jedině soud
    - nikdo nesmí být za stejný čin stíhán dvakrát
    - policie nesmí vniknout do soukromého obydlí bez rozhodnutí soudu
- kritika demokracie – samotný fakt vlády, podstata zastupování, volební proces

Volby, volební systémy

- volby
  - akt, kdy právoplatní voliči volí své zástupce do určitých funkcí nebo orgánů
  - důležitý demokratický způsob výběru
  - slouží k zastupování lidí
  - garantují základní demokratické principy
  - forma nepřímé demokracie
  - parlamentní, prezidentské, komunální
  - mají být svobodné, pravidelné
  - poprvé v antickém Řecku (ostrakismus)
  - na konci 18. století v ústavách USA, Polska, Francie
  - pro občany státu jsou nejdůležitější volby do zákonodárního sboru
  - plní funkce – pokojná změna vlády, výběr reprezentantů, vyjadřují mínění voličů, udělují legitimitu parlamentu a vládě (oprávnění vydávat a vykonávat zákony), zahrnují zpětnou vazbu
- volební právo – všeobecné, rovné, tajné, přímé
  - aktivní volební právo = oprávnění volit (od 18 let)
  - pasivní volební právo = možnost být volen (od 18/21/40 let)
- alternativy k volbám – jmenování, rotace, losování, dědictví
- volební systémy
  - ústavou či zákonem stanovený způsob voleb do zastupitelských sborů
  - dva základní typy
    - většinový (majoritní) – princip „vítěz bere všechno“
      - zvolen kandidát, který získá v daném vol. obvodu nejvíce hlasů
      - vede ke snížení počtu politických stran
      - 3 modifikace
        - jednoduchý – zvolen kandidát, který získá více hlasů
        - absolutní – zvolen ten, kdo obdrží absolutní většinu (více než 50 % hlasů)
        - kombinovaný – 2 kola (1. absolutní, 2. jednoduchý)
    - poměrný (proporční)
      - spravedlivější; procento odevzdaných hlasů odpovídá procentu reprezentantů, zastoupení menších stran, méně stabilní vláda je složena z více politických stran
      - aby bylo zabráněno rozdrobení politického spektra, je v některých zemích stanovena podmínka pro vstup do parlamentu
  - výhody a nevýhody volebních systémů
    - většinový – snazší rozhodování, stabilnější, méně spravedlivý, nebezpečný
    - poměrný – těžší rozhodování, méně stabilní, spravedlivější